

UDK: 27-183.4-244.42-277

Pregledni rad

Primljeno: siječanj 2013.

Karlo VIŠATICKI
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu
Petra Preradovića 17; HR – 31400 Đakovo
kvisaticki@gmail.com

VJERA U KONTEKSTU JONINE KNJIGE - JONA 3,5

Sažetak

Prilog o vjeri u knjizi Joninoj treba vidjeti u kontekstu Godine vjere koju je Papa Benedikt XVI. proglasio 11. listopada 2012. i koja traje sve do 24. studenoga 2013. Govoreći o knjizi Joninoj, treba reći da ona nije tipična proročka knjiga, nego bi više pripadala pripovijestima. Nemamo poziva proroka, nemamo velikih prorokovih akcija. Riječ Gospodnja dolazi Joni dva puta, prvi puta on se ne odaziva, nego pokušava pobjeći od Boga, izbjеći izvršenje Božjeg naloga. Tek drugi puta Jona shvaća poziv ozbiljno, odlazi u Ninivu, propovijeda Ninivljanima i oni, ne pitajući mnogo i ne ispitujući Jonu tko je i odakle je, povjerovali su njegovoj riječi i promijenili stil života, obratili se od svojih zlih djela. Glagol aman (hifil), pojavljuje se jedan jedini puta u tekstu knjige Jonine, i to Jon 3,5, a označava u našem kontekstu radikalni zaokret u životu Ninivljana. Zahvaljujući njihovoj vjeri, Jahve ih je poštedio od sigurne propasti. Ta se činjenica ne sviđa Joni koji protestira i čini se kako bi više volio propast nego obraćenje Ninive. Tako ovaj cijeli spis, koji ima svega 48 redaka, možemo shvatiti i kao pripovijest o tvrdokornom, neposlušnom proroku, koji je Hebrej, ali ima lošije vjerničke karakteristike od Ninivljana, koji su istina nežidovi, ali se na prorokovu riječ obraćaju i pokoravaju se volji Božjoj. Jahve je milosrdni Bog koji se brine o svim narodima i o svim živim bićima.

Ključne riječi: *Knjiga Jonina, prorok Jona, vjera, obraćenje, aman (hifil).*

Uvod

U godini vjere, koju je Papa Benedikt XVI. proglasio 11. listopada 2012. god. i koja traje sve do 24. studenoga 2013. godine, mnogi se propituju i traže odgovore na egzistencijalna pitanja u životu. Komu danas možemo vjerovati, komu možemo pokloniti povjerenje, pitanje je današnjeg modernog čovjeka. Nalazeći se na području Biblije, koncentriramo se na biblijskog čovjeka i na spise koji nam govore o biblijskoj vjeri, o vjeri biblijskog čovje-

ka, koja nije ničiji privilegij, nego samo ponuđeni dar koji možemo prihvatiti ili odbiti, ne prihvatiti. Zašto Gospodin izabire Izraela, zašto njemu daje zemlju o kojoj se i danas vode žučne diskusije koje uključuju i oružane sukobe glede vlasništva, zašto mu šalje proroke da ga opominju, proroke čija je zadaća biti savjest, korektiv naroda, ali i narodnih vođa, sudaca, kraljeva ili upravitelja naroda? U skupinu tih, od Boga odabranih ljudi koji, htjeli ili ne htjeli „moraju“ pronositi, propovijedati riječ Božju, ubrajamo i našeg protagonista, proroka Jonu. Nije on standardni, klasični prorok jer u njegovu ponašanju kao proroka primjećujemo devijacije, ali se na koncu ipak „morao“ podvrgnuti Božjoj volji. U prilogu se govori o ovom biblijskom liku koji je prije svega simpatična osoba jer se ponaša prije svega po svojoj, a ne sukladno Božjoj volji, kojoj se na koncu *volens nolens* ipak „pokorava“.

1. Osoba proroka

U tekstu 2 Kr 14,25 spominje se prorok Jona sin Amitajev.¹ Taj je prorok izjavio kako će Jeroboam proširiti svoje kraljevstvo (Sjeverno Kraljevstvo, Izrael). Radi se o tekstu koji ne pripada deuteronomskom autoru, te ga možemo prihvatiti kao povijesni.² Ovaj je prorok bio rodom iz Gat Hahefera, a mjesto je navedeno u tekstu Jš 19,13.³ Kako međutim naš spis treba staviti u daleko kasnije vrijeme, 4. ili 3. pretkršćansko stoljeće,⁴ te dvije osobe očito nisu

¹ On je dobio natrag izraelsko područje od ulaza u Hamat do Mrtvoga mora, prema riječi koju je Jahve, Bog Izraelov, rekao preko sluge svoga Jone, sina Amitajeva, proroka iz Gat Hahefera.

² Usp.: Hans-Jürgen ZOBEL, „Jona/Jonabuch“, *Theologische Realenzyklopädie*. Band XVII. Studienausgabe (TRE), (Berlin - New York: Walter de Gruyter, 1988.), 229-234, ovdje 229. O proroku Joni i problematici knjige Jonine usp.: Božo LUJIĆ, *Starozavjetni proroci* (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004.), 335-345; Božo LUJIĆ, *Starozavjetni proroci*. Drugo prerađeno i prošireno izdanje (Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2010.), 421-434; Božo LUJIĆ, „Sučeljavanje Božjega i ljudskoga načina djelovanja. Opraštanje i smilovanje u Joninoj knjizi“, Božo VULETA (ur.), *Praštanje. Zbornik radova sa znanstvenog simpozija* (Split - Sinj: Franjevački samostan Gospe od Zdravlja, 1995.), 159-179, posebno 173-176; Božo LUJIĆ, „Jona golub ili jastreb?“, Niko IKIĆ (ur.), *Teološke tribine* (Sarajevo: Vrhbosnanska katolička teologija, 2005.), 123-152, posebno 133-134.

³ A odatle je išla opet prema istoku, na Git Hefer i na Ita Kasin, izlazila na Rimon i vraćala se do Nee.

⁴ Erich ZENGER, *Einleitung in das Alte Testament* (Stuttgart: Kohlhammer, ⁵2004.), 547-553, ovdje 551. Usp.: Alfons DEISSLER, *Zwölf Propheten II. Obadja, Jona, Micha, Nahum, Habakuk* (Würzburg: Echter Verlag, ³1998.), 149-164, ovdje 150.

identične.

2. Spis

Autor Knjige Sirahove (Sir 49,10) spominje dvanaestoricu proroka,⁵ što svjedoči da je *Dodekapropheton* bio formiran i njemu poznat kao dio biblijskog kanona.

Knjiga Jonina razlikuje se od svih drugih proročkih knjiga u Bibliji. Jedna kratka rečenica, Jon 3,4 „Jona prođe gradom dan hoda, propovijedajući: ‘Još četrdeset dana i Niniva će biti razorena.’“ jedini je proročki „intervent“ u cijelom spisu. Zapravo je to više pripovijest o proroku, odnosno o Božjoj pedagogiji, odgoju jednog proroka. Kao pripovijest možemo ju usporediti s pripovijestima o prorocima Iliji i Elizeju (1 Kr 17 – 2 Kr 9). Zajedničko im je svijet tajanstvenog, čudnovatog. Velika riba guta Jonu, Jona preživljava tri dana i tri noći u utrobi ribe, veseo pjeva svoju zahvalnu molitvu. Onda ga je riba ispljuvala na obalu, čini se upravo na mjesto gdje je počela pripovijest Jon 1,1. On sada žuri u Ninivu, propovijeda Ninivljanima. Ne znamo kojim su jezikom Ninivljani govorili, ali su ga očito razumjeli i shvatili. Propovijeda samo jedan dan (mogao je proći srednjim tempom nekih 20 km, a Niniva je ogroman grad 3 dana hoda), Ninivljani odmah reaguju. Svi se obraćaju, ljudi i životinje. Za jednu noć raste bršljan koji pruža Joni hladovinu, ali isto tako vrlo brzo iščezava jer ga je crv nagriza. Jona je na koncu frustriran, ljut, svađa se s Bogom. U ovom biseru židovske literature⁶ nalazimo poruku koju treba reći kako samom proroku, tako čitateljima knjige: snažna ruka Božja želi sva stvorenja privući k sebi, pa i proroka koji bježi od lica Božjega. Ovoj spoznaji vodi Jahve, koji je od početka čimbenik događanja, svojega tvrdoglavog proroka, koji smatra glavnim aksiomom reda u svijetu Božju pravednost koja kažnjava, a sve je pomiješano s ironijom i iznenađenjima, koja na koncu vode k tomu da prorok mora zašutjeti, slično kao Job (usp.: Job 42,5-6: Po čuvenju tek poznavah te dosad, ali sada te oči moje vidješe. Sve riječi svoje zato ja poričem i kajem se u prahu i pepelu.).

⁵ A što se tiče dvanaest proroka, procvale im kosti iz rake njihove, jer su utješili Jakova i izbavili ga vjerom i nadom.

⁶ Usp.: Ludwig SCHMIDT, „*De Deo*“: Studien zur Literarkritik und Theologie des Buches Jona, des Gesprächs zwischen Abraham und Jahwe in Gen 18,22ff. und von Hi 1. (Berlin - New York: Walter de Gruyter, 1976.), 7.

Ako Joninu pripovijest usporedimo s pripovijestima o Iliji i Elizeju iz Knjiga o Kraljevima, onda je razlika u tome da nemamo stvarnu vezu s konkretnom poviješću izraelskog naroda. Osobe i opisana mjesta nemaju povijesni, nego literarni, tipski profil. Ne spominje se ime, narodnost niti Bog Ninivljana, tako da ne možemo govoriti o nekom određenom povijesnom periodu. Nedostaju pojedinosti kako s političke, tako i s religiozne scene. Zapovjednik mornara i njegovi ljudi, koji se mole, ali svatko svojem bogu, nemaju pravog identiteta ili neke posebnosti.

Slično možemo reći za Ninivu. Nije opisana kao glavni grad asirskog carstva, svjetske metropole, nego kao metropola nepravde negdje na Istoku. Pripovijest završava Božjim, ali retoričkim pitanjem (Jon 4,11: A meni da ne bude žao Ninive...), a da nismo dobili informaciju što se zapravo dalje događa s Jonom. Prikrivena je povijesno-realna strana da bi se naglasila teološka, direktni Božji zahvat.⁷ U tom smislu je spis ipak proročki. Kao pisano proroštvo, ovaj spis naviješta Božju riječ, koju nalazimo u tekstu Jon 4,10-11: „Jahve mu reče: ‘Tebi je žao bršljana oko kojega se nisi trudio, nego je u jednu noć nikao i u jednu noć usahnuo. A meni da ne bude žao Ninive, grada velikoga, u kojem ima više od sto i dvadeset tisuća ljudi koji ne znaju razlikovati desno i lijevo, a uz to i mnogo životinja!’“ Radi se o proročkoj interpretaciji teksta Izl 34,6: „Jahve prođe ispred njega te se javi: ‘Jahve! Jahve! Bog milosrdan i milostiv, spor na srdžbu, bogat ljubavlju i vjernošću’“, a autorovu interpretaciju donosi u tekstu Jon 4,2: „I ovako se pomoli Jahvi: ‘Ah, Jahve, nisam li ja to slutio dok još u svojoj zemlji bijah? Zato sam htio prije pobjeći u Taršiš; jer znao sam da si ti Bog milostiv i milosrdan, spor na gnjev i bogat milosrđem i da se nad nesrećom brzo sažališ.’“

---

⁷ Usp.: Uriel SIMON, *Jona. Ein jüdischer Kommentar* (Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 1994.), 31.

3. Struktura

Spis je podijeljen u dva dijela Jon 1 – 2 i Jon 3 – 4.

Dva puta imamo poziv u 1,1 i 3,1:

1,1-3	3,1-3a
Riječ Jahvina dođe Joni, sinu Am-itajevu: ² „Ustani,“ reče mu, „idi u Ninivu, grad veliki, i propovijedaj u njemu, jer se zloća njihova popela do mene.“	Riječ Jahvina dođe Joni drugi put: ² „Ustani,“ reče mu, „idi u Ninivu, grad veliki, propovijedaj u njemu što ću ti reći.“
³ A Jona ustade da pobjegne u Taršiš, daleko od Jahve. Siđe u Jafu i nađe lađu što je plovila u Taršiš. Plati vozarinu i ukrca se da otplovi s njima u Taršiš, daleko od Jahve.	³ Jona ustade i ode u Ninivu, kako mu Jahve zapovjedi.

Zajedničko je prvom i drugom pozivu da nemamo određenog mjesta gdje se radnja događa, za razliku od ostalog dijela pripovijesti.

Tako je mjesto događanja Jon 1 – 2, nakon poziva, more odnosno brod na moru i velika riba, a mjesto drugog dijela, nakon ponovo upućenog poziva, grad Niniva, odnosno pogled na grad, istočno od samoga grada.

U Jon 1 – 2 imamo kao aktere Jahvu i Jonu te mornare, a u drugom dijelu (Jon 3 – 4) imamo Jonu, ninivskog kralja i stanovnike Ninive.

Oba dijela se sastoje od po 3 scene, koje pokazuju sličnu strukturu:

1 – 2 fizički, vanjski bijeg	3 – 4 nutarnji bijeg
1,1-3	3,1-3a
zapovijed i kršenje (neizvršavanje)	zapovijed i formalno, prividno izvršavanje
1,4-16	3,3b – 4,5
na moru u brodu; strah Božji kod mornara i Jonino protivljenje (protivljenje molitvi i želja da umre)	u Ninivi: obraćenje grešnika i Jonino protivljenje (kaznena pravda; želja da umre)
2,1-11	4,11-16
na moru, u utrobi ribe: Jona se podvrgava volji Božjoj	u Ninivi – pred zidinama grada: Jona se predaje

Scene imaju jednaku strukturu:⁸

Prvi dio	1. scena: 1,4-16	2. scena: 2,1-11	
	Mornari	Jona	Jona
Bog šalje nevolju	nastade nevrije- jeme veliko na moru te mišljahu da će se lađa razbiti	Bog progoni proroka	riba koja je spasila Jonu postaje za nje- ga zatvor
molitva i djelovanje	mornari se mole Bogu i bacaju Jonu u more	Jona odbija moliti – bježi u more u smrt	poniženi pro- rok moli za spasenje
Božji odgovor	i more presta bjesnjeti		tada Jahve zapovjedi ribi i ona izbljuva Jonu na obalu
Drugi dio	2. scena 3,3b – 4,5	3. scena 4,6-11	
	Stanovnici Ninive	Jona	Jona
Bog šalje nevolju	„Još četrdeset dana i Niniva će biti razorena.“	Božje milosrđe ljuti Jonu	bršljan, koji je spasio Jonu se suši; sunce je palilo glavu Joninu te je sasvim klonuo
molitva i djelovanje	molitva Bogu	protestna mo- litva: „uzmi dušu moju“	prorok koji protestira je očajan, hoće umrijeti, ali odbija moliti
Božji odgovor	I sažali se Bog zbog nesreće kojom im bijaše zaprijetio i ne učini.		Božji odgovor Joni objašnjava mu njegove puteve i po- miruje ga

⁸ Usp.: Uriel SIMON, *Jona*, 49.

Pojedine scene ukazuju na jednaka događanja. Na početku je stvarna ili zamišljena nevolja koju je Bog izazvao. Poslije toga slijedi obraćanje Bogu riječju i djelom, na koncu imamo Božji odgovor, kojega nema ako mu se nitko ne obraća.

Na temelju ovoga konstruirane su veze između reakcije mornara i stanovnika Ninive i reakcije problematičnog proroka. Uz to imamo i različite reakcije proroka, koje su međusobno povezane. U drugom dijelu sve je predstavljeno intenzivnije: obraćenje Ninivljana s jedne i držanje mornara s druge strane. Oni bacaju Jonu u more. Njegov grčeviti protest protiv Božje dobrote nalazi odgovarajuću reakciju u njegovoj šutnji na brodu. On ne želi moliti, ni nakon što se je bršljan osušio – u utrobi ribe on moli. Bog uslišava sve molitve za spasenje od smrti, bilo mornara, bilo grešnika u Ninivi ili Jone u utrobi ribe, ali odbija Joninu želju da umre. Tek na koncu Jona dobiva odgovor od Gospodina koji mu objašnjava svoje postupke.

4. Nastanak spisa

U studijama imamo 4 grupe problema, koje su dovele do različitih teorija.

1. Motivi su u gore spomenuta dva dijela različiti i formiraju svaki za sebe pripovijest. Tako se prvotno mislilo na dvije pripovijesti, koje su onda spojene (umirivanje mora time da se netko žrtvuje – Jona je bačen u more; protuprimjer: Ninivljani se obraćaju i nema potreba za ljudskim žrtvama). Protiv ove teze govori simetrična struktura dvaju dijelova, koji su umjetnički kombinirani.

2. Vidljiva je upotreba Božjeg imena Jahve i Elohim:

1,1 – 3,4 = Jahve

3,5-10 = Elohim

4,1-5 = Jahve

4,6 = Jahve/Elohim

4,10-11 = Jahve

3. Nalazimo dublet u 4,5b/6a: Jona iziđe iz grada i sjede s istoka gradu; načini ondje **kolibu** i sjede pod njom u hlad da vidi što će biti od grada. A Jahve Bog učini da izraste **bršljan** nad Jonom i pruži sjenu njegovoj glavi te da ga izliječi od zlovolje. Jona se bršljanu veoma obradova.... dakle imamo proces nastajanja teksta, koji je duže trajao.

4. Najviše se diskutiralo o tekstu 2,3-10 (psalam): Je li on

uopće bio ovdje, pripada li prvotnoj pripovijesti ili je dodan kasnije? Po sebi je ovo hramska molitva (H. W. Wolff), pa ne odgovara u ovaj kontekst. Drugi pak misle da je napisan od istog autora ili kao starija građa preuzet i integriran u tekst knjige.

Trenutni konsenzus: spis je jedinstven, a nastao je u drugoj polovici 4. ili početkom 3. st. pr. Kr. u Jeruzalemu ili u egipatskoj dijaspori. Razlozi su: imamo pisano proroštvo, koje često aludira na druge biblijske knjige posebno Jeremiju, što je moguće u postegzilskom vremenu. Ovdje nalazimo motive iz grčke mitologije (riba guta junaka; Jazon u pripovijesti o Argonautima) – dakle vremenski rano helenističko razdoblje kao najraniji mogući termin. Sličnosti u tekstu između Jon i Jl (Jl 2,13b: „jer on je nježnost sama i milosrđe, spor na ljutnju, a bogat dobrotom, on se nad zlom ražali“, a paralela je Jon 4,2b: „jer znao sam da si ti Bog milostiv i milosrdan, spor na gnjev i bogat milosrđem i da se nad nesrećom brzo sažališ“.

Jl 2,14a: „Tko zna neće li se opet ražaliti, neće li blagoslov ostaviti za sobom!“ Jon 3,9b: „Tko zna, možda će se povratiti Bog, smilovati se i odustati od ljutoga svog gnjeva da ne izginemo?“ Ovdje je vjerojatnija Jonina ovisnost o Joelu nego obratno.

5. Teologija

Prema E. Zengeru⁹ ovaj spis pripada među najomiljenije knjige Biblije. Fascinira nas kao literarno umjetničko djelo, a ipak ima i teološku dubinu koje se ne odriče, kako to pokazuju kršćanska i židovska egzegeza. Tumačenja se mogu svrstati u četiri grupe:

Postoji mišljenje da se grijeh može okajati samo kaznom, protiv ovog mišljenja imamo u tekstu nešto drugo: snagu obraćenja. Prema babilonskom Talmudu ovo je tumačenje i kod Židova jer ovaj spis čitaju na Dan pomirenja, poslije podne, kao kraj liturgije. Ovo shvaćanje je kod kršćanskih egzegeta dovelo do zaključka da je tvrdoglavi „nedokazani“ Jona kao prorok predstavnik židovstva koje se ne želi obratiti te da su pogani „bolji Židovi“ (Rim 2,17s). Ukazujući na tekst Mt 12,41 Ninivljani će ustati na Sudu zajedno s ovim naraštajem i osuditi ga jer se oni na propovijed Joninu obratiše, a evo, ovdje je i više od Jone! (usp.: Lk 11,32), ovo mjesto postaje teološki *topos* „nevjernih“ Židova koji odbijaju prihvatiti Njega, koji im je poslan kao Mesija odnosno Riječ Božja.

⁹ Erich ZENGER, *Einleitung in das Alte Testament*, 552.

Tema obraćenja nije jedina tema ovog spisa.¹⁰ Važna je u trećem poglavlju. Završni tekst Jon 4,6-11 donosi jedan drugi motiv za očuvanje/spasenje Ninive: Stvoriteljeva ljubav prema stvorenju (usp.: 4,12: djeca i životinje koji ne mogu ni griješiti ni obratiti se).

Knjiga kritizira nacionalističke, partikularne i prema strancima neprijateljske tendencije u poslijesužanjskom židovstvu i želi naglasiti da Božji izbor Izraela ima za cilj donijeti narodima poruku o pravom Bogu. Kršćanska egzegeza je često puta vidjela Jonu kao „tipičnog“ predstavnika židovstva koje odbija podijeliti spasenje s poganima. Upravo ovakva vrsta egzegeze vodila je do antisemitizma. Odnos Izrael - narodi (odnosno Židovi - pogani) nije tema knjige. Posada broda i Ninivljani dio su pripovjedačkoga inventara („uloge“) kako bi se naglasila univerzalnost i neuvjetovanost ljubavi Boga Stvoritelja, od koje žive i prorok i sva stvorenja.

Knjiga je poučna pripovijest o dinamici proročkog poziva i važnosti profetizma suda. Jona insistira na činjenici da Božju riječ koja je došla treba izvršiti, inače pada autoritet i njega, ali i Boga koji ga je poslao. Ovo ne vrijedi više za kraj spisa: Kakva bi bila slika proroka koji je ovdje predstavljen ako on radi svoje osobne časti više voli propast cijelog grada nego njegovo izbavljenje?

Knjiga je teološka pripovijest, koja čitatelje poziva, zajedno s Jonom, krenuti k istini kojom knjiga završava: Izraelov Bog, kao Bog Stvoritelj, Bog je milosti, koji kao pravedni Bog poziva na obraćenje i pokazuje se kao Bog oproštenja i Bog koji se odriče osude jer je on Bog beskrajne ljubavi prema svemu stvorenomu. Od ove Božje ljubavi živi i prorok. Jona to uviđa tek na kraju knjige i onda šuti. Slično kao knjiga Jobova završava i knjiga Jonina kapitulacijom onoga koji se bunio protiv Boga. Job to otvoreno priznaje (Job 42,6 „Sve riječi svoje zato ja poričem i kajem se u prahu i pepelu“), a Jona je samo zašutio. Jona nije čovjek velikih riječi. Kada bježi (u Taršiš), čini to tiho, bez riječi. Tako je njegov odgovor na koncu isto tako šutnja (usp.: Ps 65,2 Šutnja je tvoja hvala). Otvoreno pitanje u 4,11 pitanje je svim čitateljima teksta: „A meni da ne bude žao Ninive, grada velikoga, u kojem ima više od sto

---

¹⁰ Usp.: Axel GRAUPNER – Heinz-Josef FABRY, „šûb“, Gerhard Johannes BOTTERWECK – Helmer RINGGREN, *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament* (ThWAT) VII. (Stuttgart – Berlin – Köln: Kohlhammer, 1993.), 1118-1176, ovdje 1163, gdje su vjera i obraćenje stavljani u suodnos, odnosno obraćenje je pretpostavka vjere Ninivljana. Usp.: isto tako Jan Alberto SOGGIN, „šûb-zurückkehren“, Ernst JENNI – Claus WESTERMANN, *Theologisches Handwörterbuch zum Alten Testament* (THAT), II. (München – Zürich: Christian Kaiser Verlag - Theologischer Verlag), 884-891, ovdje 885.

i dvadeset tisuća ljudi koji ne znaju razlikovati desno i lijevo, a uz to i mnogo životinja!“

6. Jona 3,5

3,1-10: Riječ Jahvina dođe Joni drugi put: ²„Ustani,“ reče mu, „idi u Ninivu, grad veliki, propovijedaj u njemu što ću ti reći.“

³Jona ustade i ode u Ninivu, kako mu Jahve zapovjedi. Niniva bijaše grad velik do Boga - tri dana hoda. ⁴Jona prođe gradom dan hoda, propovijedajući: „Još četrdeset dana i Niniva će biti razorena.“ ⁵Ninivljani povjerovali Bogu; oglašise post i obukoše se u kostrijet, svi od najvećega do najmanjega.

⁶Glas doprije do kralja ninivskoga: on ustade s prijestolja, skide plašt sa sebe, odjenu se u kostrijet i sjede u pepeo.⁷Tada se po odredbi kralja i njegovih velikaša oglasi i objavi u Ninivi: „Ljudi i stoka, goveda i ovce da ne okuse ništa, ni da pasu, ni da vodu piju. ⁸Nego i ljudi i stoka da se pokriju kostrijeću, da glasno Boga zazivlju i da se obrati svatko sa svojega zlog puta i nepravde koju je činio. ⁹Tko zna, možda će se povratiti Bog, smilovati se i odustati od ljutoga svog gnjeva da ne izginemo?“

¹⁰Bog vidje što su činili: da se obratiše od svojega zlog puta. I sažali se Bog zbog nesreće kojom im bijaše zaprijetio i ne učini.

Po drugi puta Gospodin šalje svoju riječ Joni – slično kao 1,1. Niniva je opisana kao velik grad. Prorokova poruka je opisana u svega nekoliko riječi. Nema nikakvih drugih opaski, uvoda ili tumačenja. „S neba pa u rebra“ – tako prorok govori. Radi se o velikom gradu od 60 km, tri dana hoda. Povijesna Niniva, koja je prema tadašnjim mjerilima stvarno bila velik grad, bila je nekih 5 km duga.¹¹ Ovo samo pokazuje da se radi o cijeloj regiji, a ne samo o gradu. Za Jonu je dovoljno jedan dana propovijedanja. On govori kratko i prorokuje, ako se grad ne obrati, kraj Ninive je za 40 dana. Ovaj period (40 dana) uobičajen je za post i pokoru (usp.: Izl 34,28: Mojsije ostade ondje s Jahvom četrdeset dana i četrdeset noći. Niti je kruha jeo niti je vode pio. Tada je na ploče ispisao riječi Saveza - Deset zapovijedi; Pnz 9,18: Onda se ničice bacih pred Jahvu. Četrdeset dana i četrdeset noći - kao i prije - niti sam jeo kruha niti pio vode zbog svih grijeha koje ste počinili radeći zlo u očima Jahve i srdeći ga; Pnz 9,25: Zato sam pao ničice i ležao pred Jahvom četrdeset dana i četrdeset noći, jer Jahve bijaše rekao da će vas uništiti;

---

¹¹ Usp.: Alfons DESSLER, *Zwölf Propheten II. Obadja, Jona, Micha, Nahum, Habakuk*, 149-164, ovdje 160.

1 Kr 19,8: Ustao je, jeo i pio. Okrijepljen tom hranom, išao je četrdeset dana i četrdeset noći sve do Božje gore Horeba). Ninivljani se mogu spasiti ako poslušaju prorokovu riječ. Na tu prorokovu riječ grad reagira i Ninivljani se obraćaju. Oni čine ono što Jeruzalemljani nisu učinili u slučaju proroka Izaije u razgovoru s Ahazom: Iz 7,9 „Ako se na me ne oslonite, održat' se nećete!“. Sličnu situaciju imamo u tekstu Izl 14,31: „Osvjedoči se Izrael i o silnoj moći koju Jahve pokaza nad Egipćanima. Narod se poboja Jahve i povjerova Jahvi i njegovu sluzi Mojsiju.“ Narod je vidio djela Gospodnja i povjerovao je u Jahvu, a na istoj liniji je i tekst Post 15,6: „Abram povjerova Jahvi, i on mu to uračuna u pravednost.“ U ovom procesu obraćenja važnu ulogu ima kralj Ninive, koji predvodi narod i tako se svi spašavaju. Na koncu imamo (privremen) sretan završetak. Jahve se sažali i ne učini ništa zlo Ninivljanima.

Jon 3,5 וַיֵּאֱמִינוּ אַנְשֵׁי נִינְוָה בְּאֱלֹהִים:

Ninivljani povjerovaše Bogu – doslovno: *Ljudi Ninive povjerovaše Bogu*.

Ključna riječ, oko koje se ovdje lome koplja, je *vajaminu*. Imamo *aman* (hifil).¹² Tekst govori o načelnom držanju stanovnika Ninive, nakon što je došla poruka proroka, a radi se o držanju vjernika koji svoje pouzdanje grade na Gospodinu. Izraz *heamin b* zahtijeva objekt. Ovdje treba uzeti u razmatranje oblike *aman* hifil u tekstovima Post 15,6: „Abram povjerova Jahvi, i on mu to uračuna u pravednost“ zatim Izl 14,31: „Narod se poboja Jahve i povjerova Jahvi i njegovu sluzi Mojsiju“, zatim Ps 106,12: „Vjerovahu riječima njegovim i hvale mu pjevali“. Ovaj izraz stoji u paralelizmu s Jon 1,16: „Tada velik strah Jahvin obuže ljude“. Razlika je samo u tome što izraz *jr' ירא* više donosi osjećaj poslušnosti, a *ב האמין* više odnos pouzdanja, ipak je s oba izraza opisan odnos potpunog predanja Gospodinu.¹³ Ne kaže se da su Ninivljani vjerovali riječi Božjoj, ali od riječi, koju im donosi, posreduje prorok, počinje točno određeni proces u gradu i nešto se bitno mijenja, na bolje.

¹² Prema H. WILDBERGER, „*mn fest sicher*“, *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament* (THAT) I, (München – Zürich: Chr. Kaiser Verlag - Theologischer Verlag, 1978.), 177-209, ovdje 181-182. *Aman* hifil se pojavljuje ukupno 51x u hebrejskoj Bibliji, a k tomu dolaze još 3 mjesta iz aramejskih dijelova Starog zavjeta (Dn 2,45; 6,5.24). Glede frekventnosti *aman* hifil nalazimo čak 10x u Petoknjžju, s tim što se ne pojavljuje u Lev; u knjigama Suci, 1 Sam, 1 i 2 Kr nalazi se po jednom, kod Iz 4x, kod Jr 2x, u knjizi Joninoj, Mih i Hab po jednom, u Ps 7x, kod Joba čak 9x te dva puta u Izr. Osim toga jednom u Tuž te 4x u 2 Ljet.

¹³ Usp.: Hans Walter WOLFF, *Dodekapropheton 3. Obadja und Jona*. *Biblicher Kommentar Altes Testament XIV./3* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag, 1977.), 53-151, ovdje 125.

Vjera ovdje znači: imati pouzdanja na temelju vjerodostojne riječi, u ovom slučaju na temelju riječi proroka. Posebnost je ovdje isto tako da je izraz *ב האמין* upotrijebljen za neizraelce jer se on redovito u tekstovima upotrebljava za Izraela,¹⁴ bilo pozitivno ili negativno. Kao da pisac hoće reći: takvu vjeru nisam našao u Izraelu.¹⁵ Ova se vjera Ninivljana manifestira tako da oni odmah, vidjevši opasnost koja im prijete, pozitivno reaguju. Oblače se u kostrijet i posipaju pepelom. Ovo su samo vanjski znakovi žalovanja, odnosno znakovi volje za promjenom dosadašnjeg načina života i djelovanja. Božja riječ, koju prorok donosi Ninivljanima i protiv svoje volje, ipak se ispunila.

7. Umjesto zaključka

Obično Joninu knjigu, spis koji ima svega četiri poglavlja (48 redaka), ubrajamo u proročke spise, a Jon čini dio *Dodekaprofetona* i u hebrejskoj Bibliji pripada mlađim prorocima. U kršćanskom kanonu je stavljena između Ob i Mih jer se prvotno držalo da je nastala negdje u 8. pretkršćanskom stoljeću. Osoba proroka nam je povijesno nepoznata, a mjesta gdje se radnja odvija (Jafa, Taršiš?, Niniva) istina postoje, ali su zapravo u našem kontekstu više literarne kreacije nego stvarni zemljopisni pojmovi koje bismo mogli i stvarno očekivati. Radi se o pozornici za scenarij koji pisac knjige donosi. Neposlušni prorok, koji se veseli nadolazećoj tuđoj nesreći, ipak na kraju pripovijesti kapitulira i predaje se, premda mu to nije pravo jer se mora pokoravati Božjoj odluci. Niniva je ipak bila pošteđena, Ninivljani su ozbiljno shvatili riječ koju im Gospodin šalje preko proroka, činili su pokoru i obratili su se. Jona, čini se, nije ni bio svjestan da je on samo oruđe u Božjim rukama, a ponašao se je kao da o njemu osobno, a ne o Bogu ovisi sudbina Ninive. S jedne strane Gospodin se brine o svakom stvorenju, o ljudima, i životinjama, i ne želi njihovu smrt, a Jona više voli umrijeti nego gledati kako je Bog dobar svima, kako želi pošteđjeti živote stanovnika

¹⁴ Usp.: Br 14,11; 20,12; Pnz 1,32; 2 Kr 17,14; Ps 78,22 – zanimljivo je primijetiti da navedeni tekstovi govore negativno o Izraelu, Izrael nije vjerovao, nije imao pouzdanja u Jahvu. Konstrukcija *aman be* + imenica (objekt), proširena je objektom, a nalazimo ju 23 puta u hebrejskoj Bibliji: Post 15,6; Izl 14,21; 19,9; Br 14,11; 20,12; Pnz 1,32; 28,66; 1 Sam 27,12; 2 Kr 17,14; Jr 12,6; Jon 3,5; Mih 7,5; Ps 78,22.32; 106,12; 119,66; Izr 26,15; Job 4,18; 15,15.31; 24,22; 39,12; 2 Ljet 20,20.

¹⁵ Usp.: Hans Walter WOLFF, *Dodekapropheton* 3, 125. Mt 12,39-40 i Lk 11,29-30 kritizira nevjeru Isusovih suvremenika, a pozitivno valorizira vjeru Ninivljana koji su se obratili.

velikog grada Ninive. Teološki je vrhunac u tekstu Jon 3,5 „Ninivljani povjerovaše Bogu“ te u tekstu Jon 3,10 „I sažali se Bog zbog nesreće kojom im bijaše zaprijetio i ne učini“. Važan teološki pojam nalazimo u Jon 3,5 נִיַּבְּאִיִּי, a radi se o obliku *ʾaman* hifil. U cijelom se spisu pojavljuje samo na ovom mjestu, a kao i na drugim mjestima označava vjeru, pouzdanje, povjerenje. Glagol je po sebi neutralan i može se odnositi na Boga ili na čovjeka. U ovom slučaju Ninivljani vjeruju riječima proroka, koji samo prenosi Božju riječ, i ta ih je vjera spasila od prijeteće opasnosti, od uništenja.

FAITH IN THE CONTEXT OF THE BOOK OF JONAH – JONAH 3:5

Summary

*This article about faith in the Book of Jonah should be seen in the context of the Year of the Faith, which was proclaimed by Pope Benedict XVI on October 11, 2012 and which lasted until November 24, 2013. Regarding the Book of Jonah, it should be noted that this is not a typical prophetic book, but belongs more to the narrative books of the Bible. There is no call to prophecy and no major prophetic action. The Word of the Lord comes twice to Jonah: the first time he does not respond, trying instead to run away from God and to avoid carrying out His commands. Only on the second occasion does Jonah respond to the call seriously: he goes to Nineveh and preaches to the people of Nineveh. Without challenging Jonah or demanding to know who he is or where he is from, the people believe his words and change their way of living, repenting their evil conduct. The verb *aman* (hiphil) appears only once in the Book of Jonah, in Jon 3:5, and in the context it may be taken to mean a radical change in the way of life of the people of Nineveh. Thanks to their faith, the Lord spares them from certain disaster. Jonah is not happy with this and he protests; and it seems that he would prefer the people of Nineveh to suffer disaster rather than to be converted. As such, the whole book, which has only 48 verses, can be understood as the story of an intolerant, disobedient prophet who is a Hebrew but whose religious characteristics are inferior to those of the people of Nineveh, who are non-Jews but who repent, at the word of the prophet, and obey the will of God. The Lord is a merciful God who takes care of all peoples and of all living beings.*

Keywords: *Book of Jonah, the prophet Jonah, faith, repentance, aman (hiphil).*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan